

اصول و ضوابط نظام تحقیقات مقدماتی در دادرسی‌های دیوان کیفری بین‌المللی

۱. سینا گمار، دانش آموخته دکترای حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. SinaGomar@yahoo.com
۲. سیدعلیرضا میرکمالی (نویسنده مسئول)، استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه شهیدبهبشتی، تهران، ایران. a_mirkamali@sbu.ac.ir
۳. زینب ریاضت، استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Riazatzeynab@gmail.com
۴. جواد طهماسبی، استادیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Tahmasebi.ir@gmail.com

قابل انتشار در (دوره ۱۴ شماره ۲۸، پاییز و زمستان ۱۴۰۵) نشریه پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی

چکیده

مهم‌ترین هدف دیوان کیفری بین‌المللی تحقق عدالت کیفری و مقابله با بی‌کیفرماندن مجرمانی است که مرتکب جنایت‌های شدید بین‌المللی شده‌اند. در این مسیر دیوان کیفری بین‌المللی وظیفه تحقیقات مقدماتی را برعهده دادستان نهاده است. پژوهش حاضر درصدد است اصول و ضوابط نظام تحقیقات مقدماتی را از مفاد اساسنامه رم، سند خطی مشی، رویه دفتر دادستانی و سایر منابع استخراج و تحلیل کند. پرسش این است که چه اصول و ضوابطی بر نظام تحقیقات مقدماتی در دادرسی‌های دیوان کیفری بین‌المللی حکمفرما است؟ پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای به این یافته‌ها رسیده است: پیش از آغاز تحقیقات مقدماتی، دادستان می‌باید در ارزیابی نخستین مبنای معقول برای آغاز تحقیقات را احراز کند. بر این اساس نخستین ضابطه احراز معیارهای مبنای معقول (قابلیت پذیرش، صلاحیت و منافع عدالت)، برای آغاز تحقیقات مقدماتی است. از جمله ضوابط کلی تحقیقات مقدماتی این است که در صورت احراز مبنای معقول، دادستان باید از شعبه پیش محاکمه جهت آغاز تحقیقات کسب مجوز کند و تحت نظارت عالی شعبه پیش محاکمه تحقیقات را انجام داده و به پایان رساند. در تمام این مراحل دادستان و دفتر دادستانی بر مبنای اصول استقلال، بی‌طرفی، عینی‌گرایی، شفافیت و با شناخت کامل تحقیقات را به انجام می‌رسانند.

کلیدواژه‌ها: دیوان کیفری بین‌المللی، دادستان، شعبه پیش محاکمه، اصول تحقیقات مقدماتی، ضوابط تحقیقات مقدماتی.

مقدمه

جامعه جهانی برای تأسیس و ایجاد یک نظام عدالت کیفری جهانی مؤثر و کارآمد چندین دهه تلاش کردند. به منظور مقابله با بی‌کیفرماندن و مجازات مرتکبین شدیدترین جنایات‌های بین‌المللی نظیر جنایت علیه بشریت، نسل‌زدایی و جنایات جنگی، جامعه جهانی خود را موظف به واکنش و تدوین یک سری قوانین کیفری بین‌المللی دید. نخستین تلاش‌های نظام‌مند که در این راستا به عمل آمد به پس از جنگ جهانی نخست باز می‌گردد که بی‌نتیجه باقی ماند. دومین تلاش نظام‌مند در این مسیر، به پس از جنگ جهانی دوم مرتبط است. قدرت‌های فاتح سران کشورهای مغلوب در جنگ، به ویژه آلمان و ژاپن را در محاکم نظامی نورنبرگ (۱۹۴۵) و توکیو (۱۹۴۶)، به اتهام جنایات جنگی، جنایت علیه بشریت و نقض جدی حقوق بشردوستانه بین‌المللی محاکمه و مجازات کردند، که این محاکم به نسل اول محاکم کیفری بین‌المللی شهرت یافت. پس از حدود ۵۰ سال رکود نسبی، نسل دوم محاکم کیفری بین‌المللی در دهه ۱۹۹۰ به ایجاد دادگاه‌های یوگوسلاوی (۱۹۹۳) و رواندا (۱۹۹۴) شکل گرفت. این دو دادگاه کیفری بین‌المللی که به ابتکار شورای امنیت و به عنوان ارکان فرعی این شورا بنیان‌گذاری شدند، نسل دوم محاکم کیفری بین‌المللی را شکل داده‌اند. نسل سوم محاکم کیفری نیز دادگاه‌های کیفری ترکیبی یا مختلط هستند که از سال ۲۰۰۰ میلادی به بعد با ماهیتی نیمه بین‌المللی و نیمه ملی، به علت ناتوانی سیاسی و بی‌طرف نبودن دادگاه‌های ملی، در کشورهای سیرالئون، کامبوج، تیمور شرقی و کوزوو، لبنان و ... ایجاد شدند.

با نگاهی به گذشته، جامعه بین‌الملل همواره خود را نیازمند به یک دیوان کیفری بین‌المللی مستقلی می‌دید که بتواند بدون وابستگی به هیچ کشوری مرتکبان جنایت جنگی، جنایت علیه بشریت، علیه صلح یا جنایت تجاوز و همچنین نسل‌زدایی را محاکمه کرده و مجازات کند. این تلاش‌ها که پس از جنگ جهانی دوم در مقاطع مختلفی صورت پذیرفت، سرانجام در جولای ۱۹۹۸ نتیجه داد. در این تاریخ کنفرانس سیاسی نمایندگان تام‌الاختیار دولت‌های مختلف در مورد تأسیس و ایجاد دیوان کیفری بین‌المللی در رم تشکیل شد. نمایندگان ۱۲۰ کشور اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی را امضا کردند که سرانجام در سال ۲۰۰۲ لازم‌الاجرا شد. دیوان کیفری بین‌المللی نهادی دائمی است که شخصیت مستقل بین‌المللی دارد. دیوان به لحاظ صلاحیت موضوعی شدیدترین جنایات را پوشش می‌دهد که موجب نگرانی جامعه جهانی است. این جنایات شامل نسل‌زدایی، جنایات علیه بشریت، جنایات جنگی و تجاوز است. دادستان دیوان مسئولیت تحقیق و تعقیب این جنایات چهارگانه را برعهده دارد. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای شامل مفاد قانونی اساسنامه رم، سند خطمشی دادستانی، سایت‌های مربوط به دیوان کیفری بین‌المللی، مهم‌ترین مقالات و کتب مربوطه در صدد است به بررسی مهم‌ترین اصول و ضوابط نظام تحقیقات مقدماتی در دفتر دادستانی دیوان کیفری بین‌المللی بپردازد. بدین منظور این پرسش طرح شده است که چه اصول و ضوابطی بر نظام تحقیقات مقدماتی در دادرسی‌های دیوان کیفری بین‌المللی حکم‌فرما است؟ دادستان که تحت نظر شعبه پیش محاکمه قرار دارد باید برای آغاز تحقیقات کسب مجوز کند و تحقیقات مقدماتی را تحت نظارت آن شعبه به انجام برساند، ولی پیش از آن نیز باید در ارزیابی نخستین مبنای معقول برای آغاز تحقیقات را به دست آورد. در هر دو مرحله ارزیابی اولیه و تحقیقات مقدماتی، لازم است که دادستان و دفتر دادستانی بر مبنای اصول استقلال، بی‌طرفی، عینی‌گرایی، شفافیت و با شناخت کامل تحقیقات را به انجام رسانند. در ادامه با تفکیک دو مرحله ارزیابی اولیه و تحقیقات مقدماتی، به این موارد پرداخته می‌شود.

۱- اصول و ضوابط تحقیقات مقدماتی در مرحله ارزیابی مقدماتی

لازم است دادستان در ارزیابی نخستین معیارهای قابلیت پذیرش، صلاحیت و اقتضای عدالت را احراز کند، در این صورت مبنای معقول^۱ مورد نظر دادستان برای آغاز تحقیقات مقدماتی به دست می‌آید. ارزیابی نخستین و تحقیقات مقدماتی با یکدیگر

1. Reasonable basis

متفاوتند. می‌توان اصول و ضوابط نظام تحقیقات مقدماتی در دیوان که جزو وظایف دفتر دادستانی است را جداگانه مورد بررسی قرار داد.

۱-۱- ضوابط ارزیابی مقدماتی

یک وضعیت و یا قضیه ممکن است توسط کشورهای عضو (ماده ۱۳)، شورای امنیت سازمان ملل (ماده ۱۴) و حتی کشورهای غیرعضو به دفتر دادستان ارائه شود، و یا این که دادستان شخصاً (ماده ۱۵) به بررسی اولیه و تحقیقات بپردازد، در این صورت «مکانیسم ماشه»^۲ موجب فعال شدن صلاحیت دیوان می‌شود.^۳ ضرورت ارزیابی نخستین برای آغاز تحقیقات مقدماتی در ماده ۱۵ اساسنامه دیوان پیش‌بینی شده و مختص مواردی است که دادستان به ابتکار خود تصمیم به آغاز رسیدگی یک «وضعیت»^۴ می‌گیرد. لذا دادستان بررسی می‌کند که آیا باید نسبت به فلان وضعیت رسیدگی و تحقیقات خود را آغاز نماید یا خیر؟ پاسخ به چنین پرسشی مستلزم بررسی وجود مبنای معقول توسط دادستان است. بنابراین نخستین ضابطه احراز مبنای معقول از سوی دادستان است.

۱-۱-۱- احراز وجود مبنای معقول

دادستان با توجه به اطلاعاتی که در دست دارد بررسی می‌کند که آیا مبنای معقول یا مستدلی دال بر ارتکاب (بالفعل) یا در حال وقوع جنایات (بالقوه) تحت صلاحیت دیوان وجود دارد؟ در فرایند دستیابی به این مهم، دادستان ابتدا باید صلاحیت دیوان را احراز کند و سپس مسئله قابل پذیرش بودن وضعیت را ارزیابی کند. در ارزیابی قابلیت پذیرش دادستان باید موضوع را از دو بعد «اصل صلاحیت تکمیلی» و «قاعده شدت کافی جرم» بررسی کند؛ چنانچه هر یک از این موارد را محقق نداند یا به‌رغم احراز این معیارها، آغاز تحقیقات مقدماتی و تعقیب متهم را منافی منفعت عدالت تشخیص دهد، موضوع را غیرقابل پذیرش دانسته^۵ و تحقیق و تعقیب را متوقف می‌کند. همچنین، چنانچه با بررسی عناصر به مبنای معقولی برای پذیرش وضعیت ارجاعی و ادامه تعقیب دست یابد، رسیدگی را مطابق مقررات آغاز می‌کند. در ادامه به شاخص‌های این ضابطه پرداخته می‌شود.

۱-۱-۱-۱- صلاحیت دیوان

نخستین معیار مورد نظر دادستان صلاحیت^۶ دیوان نسبت به اعمال ارتكابی یا در حال وقوع است. ماده ۱۹ دیوان را موظف می‌کند: «در هر موردی که در دیوان مطرح می‌شود، صلاحیت خود را تضمین کند».^۷ صلاحیت نیز شامل صلاحیت موضوعی، زمانی، سرزمینی و شخصی دیوان است. دولت پذیرنده باید بدون هیچ‌گونه تأخیر یا استثنایی با دیوان همکاری کند.^۸ بر اساس ماده ۱۲ (۲) (الف) اساسنامه، صلاحیت سرزمینی شامل قلمرو زمینی یک کشور عضو و جنایات ارتكابی در کشتی‌ها یا هواپیماهای ثبت شده در کشور عضو است. منطقیاً باید به فضای هوایی بالای کشور و تا آب‌های سرزمینی و احتمالاً منطقه اقتصادی انحصاری آن گسترش یابد.^۹ به نظر می‌رسد که پیگردهای فعلی در دیوان کیفری بین‌المللی به جای تابعیت متهم، بر اساس سرزمین بوده است. در پیگرد قانونی مربوط به وضعیت اوگاندا، جمهوری دموکراتیک کنگو و سودان (دارفور)، هیچ ادعایی

2. Trigger

3. Kaul, Hans-Peter (2011), "The International Criminal Court: Trigger Mechanisms for ICC Jurisdiction", International Criminal Court, At the International Conference "Max Planck Conference on Unity and Diversity of the Judiciary and Law in Iraq", Arbil, Iraq, 26 November 2011, P: 7.

4. Situation

5. International Criminal Court (14 December 2020), "Report on Preliminary Examination Activities 2020", The Office of the Prosecutor, Available at: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/2020-PE/2020-pe-report-eng.pdf>, p: 3.

6. Jurisdiction

7. Eboibi, Felix E. (2012), "Jurisdiction of The International Criminal Court: Analysis, Loopholes and Challenges", NAUJILJ, Vol. 3, p: 28.

8. Shaw QC, Malcolm N (2010), "In the Matter of the Jurisdiction of the International Criminal Court with Regard to the Declaration of the Palestinian Authority", London WC2A 3EG, UK, 18 October, Available at: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres.p>, p: 2.

9. Eboibi (2012), op. cit, p: 38-39.

مبنی بر اینکه افراد متهم اتباع یک دولت عضو هستند وجود ندارد. همچنین شورای امنیت صلاحیت دیوان را در مورد اعمال اتباع سودانی که در خارج از سودان انجام می‌شوند، حتی در مواردی که ممکن است مرتبط با درگیری در دارفور باشد، قائل نشد.^{۱۰}

صلاحیت موضوعی دیوان، همان‌طور که در ماده ۵ اساسنامه آمده است، شامل موارد زیر می‌شود: (الف) جنایت نسل‌زدایی (ماده ۶)، (ب) جنایات علیه بشریت، (ماده ۷). ج) جنایات جنگی، (ماده ۸) و (د) جنایت تجاوز، که دادگاه پس از لازم الاجرا شدن مقررات تصویب شده توسط مجمع کشورهای عضو، صلاحیت خود را در مورد آن اعمال خواهد کرد.^{۱۱} به منظور ارزیابی صلاحیت موضوعی، دادستان بر اساس اطلاعات موجود، حقایق و عوامل زمینه‌ای مربوط به جرایمی که به نظر می‌رسد در صلاحیت دیوان قرار می‌گیرد را در نظر می‌گیرد؛ شرایط زمینه‌ای مانند ارتباط با یک درگیری مسلحانه یا حمله گسترده یا سیستماتیک علیه جمعیت غیرنظامی، یا الگوی آشکار رفتار مشابهی که در جهت نابودی یک گروه حفاظت شده خاص است، یا خود می‌تواند چنین تخریبی را ایجاد کند، همچنین مرتکبین ادعایی، از جمله نقش قانونی و عملی فرد، گروه یا مؤسسه و ارتباط آن‌ها با جنایات ادعایی، و عنصر ذهنی، تا حدی که در این مرحله قابل تشخیص است، در نظر گرفته می‌شوند.^{۱۲}

در این ارتباط به عنوان نمونه در تاریخ ۳۱ مارس ۲۰۰۵، شورای امنیت وضعیت سودان را به دادستان ارجاع داد. در جولای ۲۰۰۸ دادستان صدور قرار بازداشت عمرالبشیر را به اتهام جرایم علیه بشریت، جرایم جنگی و ژنوسید درخواست کرد. شعبه اول مقدماتی جنایت علیه بشریت و جنایت جنگی را پذیرفت، ولی ژنوسید را نپذیرفت. با تقاضای مجدد دادستان و ارائه مدارک بیشتر، شعبه اول مقدماتی در ۱۲ جولای ۲۰۱۰ قرار بازداشت دومی به اتهام سه فقره جنایت ژنوسید صادر کرد.^{۱۳} در مورد صلاحیت زمانی دیوان نیز مطابق با ماده ۱۱ اساسنامه باید گفت:

۱- دادگاه فقط در مورد جرایمی که پس از لازم الاجرا شدن این اساسنامه انجام می‌شود صلاحیت دارد.

۲- اگر کشوری پس از لازم‌الاجرا شدن این اساسنامه به عضویت آن درآید، دیوان می‌تواند صلاحیت خود را فقط در رابطه با جرایمی که پس از لازم الاجرا شدن این اساسنامه برای آن دولت ارتکاب یافته است اعمال کند، مگر این که آن دولت طبق بند ۳ ماده ۱۲ اعلامیه‌ای صادر کرده باشد.

در صورتی که کشوری پس از آن تاریخ عضو اساسنامه رم شود، دیوان می‌تواند به طور خودکار در مورد جنایات ارتكابی پس از لازم الاجرا شدن اساسنامه برای آن کشور اعمال صلاحیت کند.^{۱۴} همچنین بر اساس ماده ۲۵ بخش (۱) اساسنامه رم، دیوان فقط صلاحیت تعقیب افراد (اشخاص حقیقی) را دارد و فقط می‌تواند افراد بالای ۱۸ سال را طبق ماده ۲۶ اساسنامه رم تحت تعقیب قرار دهد.^{۱۵} بر این مبنا در بررسی نخستین دادستان در ابتدا باید وضعیتی که تحت بررسی دارد را بر اساس هر یک از این مسائلی که مطرح شد ارزیابی کرده و احراز صلاحیت کند. اگر این صلاحیت‌ها احراز گردید، دادستان می‌باید قابلیت پذیرش آن

10. Ibid, p: 34-35.

11. Ibid, p: 45.

12. International Criminal Court (12 November 2013), "Policy Paper on Preliminary Examinations", The Office of the Prosecutor, Available at: <http://www.legal-tools.org/doc/acb906>, p: 9.

۱۳. امامیان، معصومه، عزیزی، ستار (۱۳۹۷)، «چالش حقوقی اجرای قاعده عدم مصونیت سران دولت‌ها نزد دیوان کیفری بین‌المللی: با

تأکید بر پرونده عمرالبشیر»، پژوهشنامه حقوق کیفری، سال نهم، شماره ۲، ص ۹۰.

14. Rastan, Rod & Badar, Mohamed (2021) "Article 11 Jurisdiction *ratione temporis*", In: Rome Statute of the International Criminal Court: Article-by-Article Commentary, Beck Hart Nomos, Munich, Germany, p: 788.

15. Wagner, Markus (2003), "The ICC and its Jurisdiction -Myths, Misperceptions and Realities", Max Planck Yearbook of United Nations Law, Vol. 7, p: 495.

معیار ماهیت جرم ایجاد کننده یک سلسله مراتب در بین جرایم متعدد بین‌المللی است. بر این اساس برخی از جرایم از حیث مورد تعقیب واقع شدن بر سایر جرایم اولویت دارند و مهم‌تر هستند، حتی اگر دربردارنده آسیب و خسارات مادی کمتری نسبت به جرایم دیگر باشند. تا به امروز تعقیب چند دسته از جرایم داخل در صلاحیت دیوان بر اساس نظریه تعقیب موضوعی از جانب دادستان در اولویت قرار گرفته‌اند: جرایم جنسی و جرایم علیه جنسیت، کودک سربازان و جرایم علیه اطفال و جرایم علیه اموال فرهنگی. در معیارهای شدت‌مندی به نظر می‌رسد اولویت بیشتری برای رفتاری است که منجر به آسیب جسمی یا روانی بیشتر می‌شود.^{۲۲}

بدین ترتیب معیارهای زیادی در مورد شاخص شدت‌مندی وجود دارد که دادستان می‌باید با ملاحظه آنها میزان شدت‌مندی را محاسبه کند. در وضعیت کنگو که دادستان دو قضیه جرایم ارتكابی شورشیان و گروه‌های دولتی را مورد بررسی قرار داد، در نهایت نتیجه این شد که فقط در قضیه جرایم ارتكابی از سوی شورشیان آستانه شدت تحقق یافته، و بر این مبنا قضیه جرایم ارتكابی گروه‌های دولتی را نپذیرفت. در وضعیت سودان نیز آستانه شدت یکی از مهمترین خطوط هدایت کننده تصمیمات دادستان در پذیرش آن وضعیت بود. شدت جرایم به حدی بود که منجر به ویرانی‌های وسیع، قتل، تجاوز به عنف، بی‌خانمانی و جرایم دیگری در ابعاد وسیع شده بود. در ارتباط با وضعیت نیجریه هم شدت جرایم به حدی بود که از منظر دادستان جنایت علیه بشریت رخ داده بود، زیرا طی سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۱ هزاران تن از مردم نیجریه به قتل رسیده، تجاوز به عنف و دیگر اشکال خشونت جنسی و آدم ربایی در ابعاد وسیع رخ داده بود. وضعیت کنیا نیز با حداقل ۱۲۰۰ نفر کشته، حداقل صد بار تجاوز به عنف، ۴۵۰ هزار نفر جابجایی اجباری و موارد دیگر، نیز توانست آستانه شدت‌مندی را کسب کند.^{۲۳} پس از احراز میزان شدت‌مندی، دادستان می‌باید به مسئله صلاحیت تکمیلی دیوان عنایت داشته باشد.

در مورد اعمال صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی، ماده ۱۷ بخش (۱) اساسنامه رم می‌گوید: با توجه به بند ۱۰ مقدمه و ماده ۱، دادگاه تشخیص می‌دهد که پرونده در موارد زیر قابل پذیرش نیست: این پرونده توسط دولتی که صلاحیت رسیدگی به آن را دارد در حال تحقیق یا تعقیب است، مگر این که دولت واقعاً مایل یا قادر به انجام تحقیقات یا تعقیب نباشد.^{۲۴} ماده ۱۷ بند (۳) اساسنامه رم تأیید می‌کند که: برای تشخیص ناتوانی در یک پرونده خاص، دیوان باید بررسی کند که آیا به دلیل فروپاشی کلی یا اساسی یا در دسترس نبودن سیستم قضایی ملی، دولت نمی‌تواند متهم یا مدارک و شهادات لازم را به دست آورد یا به شکل دیگری قادر نیست اقدامات خود را انجام دهد. بر اساس این قواعد، یکی از معیارهایی که یک کشور قادر به انجام تحقیق یا تعقیب نیست، نبود نظام حقوقی ملی است. مسئله بعد فقدان قوانین کیفری ماهوی یا رویه‌ای است که سیستم قضایی را «غیرقابل دسترس» می‌کند. در چنین شرایطی، دیوان کیفری بین‌المللی می‌تواند صلاحیت خود را برای تعقیب اعمال کند.^{۲۵} همه این موارد باید در بررسی اولیه توسط دادستان بررسی شود، سپس باید به معیار منفعت عدالت نیز توجه گردد.

۳-۱-۱-۱- منفعت عدالت

یکی دیگر از مفاهیم مهم، ولی مبهم در اساسنامه رم، «منفعت عدالت»^{۲۶} است. این ابهام از آنجا ناشی می‌شود که این سند هیچ تعریفی از آن به دست نمی‌دهد. بر اساس ماده ۵۳ اساسنامه رم، دادستان مسئولیت مهمی برای تصمیم‌گیری در مورد آغاز

23. Benzing, Markus (2003), "The Complementarity Regime of the International Criminal Court: International Criminal Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity", Max Planck Yearbook a/ United Nations Law, Vol. 7, p: 596-597.

۲۴. صابر، محمود، صادقی، آزاده (۱۳۹۴)، پیشین، ص ۶۴۵.

25. Benzing, Markus (2003), "The Complementarity Regime of the International Criminal Court: International Criminal Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity", Max Planck Yearbook a/ United Nations Law, Vol. 7, p: 596-597

26. Auli, S.H, Renata Christha (2023), "International Criminal Court, Here Are Its Definition and Jurisdictions", 06 Sep, Available at: <https://www.hukumonline.com/klin>.

27. Interests of Justice.

تحقیقات دارد. پیش از «تصمیم‌گیری» باید بر عنصر اساسی این ماده یعنی «منافع عدالت» تمرکز کند. بر این مبنا دادستانی «ممکن است به دلیل فرآیندهای صلح جاری مانند تلاش‌های ملی، کمیسیون‌های حقیقت، عفو ملی، یا روش‌های مصالحه سنتی، تحقیقات را آغاز نکند یا تصمیم به ادامه تحقیقات نگیرد». پس این امکان وجود دارد که با وجود شدت جنایات و منفعت قربانیان، دادستان به دلیل منفعت عدالت از تعقیب خودداری کند. مثلاً دادستان تشخیص دهد که اعلان عفو عمومی ممکن است به جریان صلح و امنیت کمک کند و باعث خلع سلاح گروه‌هایی شود که جنایات بسیاری شکل داده‌اند، این ممکن است یک فرصت برای وی باشد تا مرتکبین را با خلع سلاح محدود یا مهار کند. ماده ۵۳ (۱) (ج) تصریح می‌کند که «با در نظر گرفتن شدت جرم و منافع قربانیان، با این وجود دلایل قابل توجهی وجود دارد که معتقد باشیم تحقیقات در خدمت عدالت نخواهد بود».^{۲۷} همچنین ماده ۵۳ (۲) (ج) اظهار می‌دارد: «تعقیب قضایی با در نظر گرفتن همه شرایط از جمله شدت جرم، منافع قربانیان، سن یا ناتوانی مرتکب ادعایی و نقش وی در جرم ادعایی به نفع عدالت نیست، دادستان باید شعبه محاکمه و کشوری را که طبق بند (ب) ماده ۱۳ ارجاع می‌دهد، از نتیجه بررسی خود و دلایل نتیجه‌گیری مطلع کند».^{۲۸} بنابراین دادستان طبق ضوابطی که مطرح شد می‌باید پیش از ورود به مرحله تحقیقات مقدماتی، ارزیابی مقدماتی را انجام دهد. البته پیش از ورود به مرحله تحقیقات مقدماتی لازم است اقدامات دیگری توسط دادستان صورت پذیرد.

۲-۱-۱- سایر ضوابط قبل از تحقیقات مقدماتی

در صورتی که دادستان آغاز تحقیق را در راستای اجرای عدالت نداند، موظف است شعبه پیش محاکمه را از تصمیم خود و دلایل توجیهی آن مطلع کند. شعبه پیش دادرسی بنا به درخواست دولت ارجاع دهنده قضیه (ماده ۱۴) و یا درخواست شورای امنیت (ماده ۱۳ ب))، می‌تواند تصمیم دادستان مبنی بر عدم تعقیب و پیگیری قضیه را بررسی کند و از دادستان بخواهد که در تصمیم خود بازنگری نماید، قسمت (الف) بند (۳) ماده ۵۳، بند (۲) ماده ۱۰۷ آیین دادرسی و ادله دیوان مقرر می‌دارد: «دادستان باید در نخستین فرصت ممکن بازنگری را انجام دهد».^{۲۹} در هر صورت تصمیم دادستان به عدم مداخله در راستای منافع عدالت، چه پیش از آغاز تعقیب و چه در حین تعقیب در صورتی معتبر است که شعبه با آن موافقت کند (بند ۳ (ب) ماده ۵۳).^{۳۰} به صورت کلی، اگر دادستان وجود مبنای معقول را تشخیص دهد، باید یک درخواست کتبی را به ضمیمه کلیه اسناد و مدارک مثبت‌های که جمع‌آوری کرده، برای گرفتن مجوز تحقیق به شعبه پیش محاکمه تسلیم کند (بند ۳ ماده ۱۵). شعبه یادشده پس از بررسی درخواست و مدارک مربوطه، ممکن است مجوز آغاز تحقیق را صادر کند (بند ۴ ماده ۱۵).^{۳۱} بدین ترتیب مهم‌ترین ضوابطی که بر اساس آن دادستان و دفتر دادستانی در مرحله ارزیابی مقدماتی مورد ملاحظه قرار دادند بررسی شد. در ادامه به مهم‌ترین اصول در مرحله ارزیابی مقدماتی پرداخته می‌شود.

۲-۱-۲- اصول ارزیابی مقدماتی

28. Tchobo, Denakpon L. R. (2021), "The Interests of Justice and the Spirit of Article 53 of the Rome Statute of the International Criminal Court", Available at: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract=12-13>.

29. Dukic, Drazen (2007), "Transitional Justice and the International Criminal Court in 'the Interests of Justice'", International Review of the Red Cross, Vol. 89, No. 867, p: 696.

۳۰. آقای جنت مکانی، حسین (۱۳۸۷)، «نظارت قضایی بر تشخیص دادستان دیوان کیفری بین‌المللی»، مجله حقوقی بین‌المللی، سال بیست و پنجم، شماره ۳۹، ص: ۲۵۵.

۳۱. توحیدی، احمدرضا، بابایی، علی حسن، قیوم زاده، محمود (۱۳۹۹)، «مطالعه تطبیقی اختیار دادستان در دیوان کیفری بین‌المللی و نظام حقوقی ایران از منظر دادرسی منصفانه»، دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره بیست و پنجم، شماره ۹۲، ص: ۹۲.

32. Hayley, Evans & Shah, Paras (2020), "ICC Appeals Chamber Authorizes Investigation into Crimes in Afghanistan", March 13, Available at: <https://www.lawfaremedia.org/article/icc-appeals-chamber-authorizes-investigation-crimes-afghanistan>.

یکی از این اصول این است که دادستان با توجه به منابع مختلف ملاحظات مربوطه را در ارزیابی اولیه انجام داده و همچنین به همه قضایای ارجاعی توجه نموده و مورد رسیدگی قرار می‌دهد. ارزیابی مقدماتی به‌عنوان یک فرآیند تحلیلی پیش از آغاز مرحله تحقیقات کامل به‌مثابه هر فرآیند ارزیابی دائر بر مدار اطلاعات است. هرچند ارزیابی مقدماتی بر اساس اطلاعات اولیه دریافتی از سوی کنشگران بیرون از دیوان آغاز می‌شود، لیکن انجام آن مستلزم جمع‌آوری حداکثری اطلاعات توسط دادستان است. دادستان با انجام ارزیابی مقدماتی درصدد تصمیم‌گیری برای آغاز یا عدم ادامه تحقیقات است و تصمیم‌گیری درست و دقیق خود نیازمند بهره‌مندی از منابع مورد وثوق و تکمیل اطلاعات موجود خواهد بود. لذا نقش انفعالی و دریافت‌کننده دادستان در مرحله مکانیسم ماشه تبدیل به نقش فعال و جمع‌آوری‌کننده اطلاعات در مرحله ارزیابی مقدماتی می‌شود. افزون بر اطلاعات دریافتی از سوی شورای امنیت، کشورهای مختلف عضو و غیرعضو و یا دیگر منابع، کنشگران غیردولتی نیز در این مسیر دارای اهمیت هستند. به عنوان نمونه مکاتبات دریافت شده از سوی کنشگران غیردولتی توسط «واحد اطلاعات و ادله» دادستانی دیوان دریافت شده و مورد ارزیابی واقع می‌شود.^{۳۳} همچنین دادستان ملزم است تا ارزیابی مقدماتی را نسبت به تمام قضایایی که به دادستانی دیوان ارجاع شده و یا از سوی دادستان بر اساس مکاتبات کنشگران غیردولتی مورد شناسایی واقع شده است اعمال کند. بر اساس بند نخست ماده ۵۳ اساسنامه رم «دادستانی باید با ارزیابی اطلاعات در دسترس قرار گرفته تحقیقات را آغاز کند، مگر آن که تشخیص دهد مبنای معقولی برای ادامه دادن بر اساس اساسنامه وجود ندارد».^{۳۳}

به عنوان نمونه می‌توان به تصمیم دادستان دیوان در مورخ ۲۱ سپتامبر ۲۰۱۸ اشاره نمود. دادستان پس از بررسی اطلاعات موجود به این نتیجه رسید که مبنای معقولی که اساسنامه دیوان ارائه داده برای وی بوجود نیورده تا اقدامات بیان شده در گابن، در رابطه با خشونت پس از انتخابات سال ۲۰۱۶ که توسط اعضای مخالف و نیروهای امنیتی گابن صورت پذیرفته است را مبنای اعتقاد بر جنایات تحریک به نسل‌کشی در طول انتخابات محسوب نماید. بر این اساس تصمیم گرفت تحقیقات مقدماتی را متوقف کند. همچنین می‌توان به تحقیقات مقدماتی در حوادث اول ژانویه ۲۰۰۲ در کشور ونزوئلا در مورد ادعای جنایت علیه بشریت علیه مخالفان سیاسی دولت و نیز کشتی‌های ثبت شده کومور، یونان و کامبوج در ۲۹ نوامبر ۲۰۱۷ اشاره نمود که دادستان به لحاظ عدم وجود مبنای معقول جهت ادامه تحقیقات تصمیم به توقف تحقیقات نمود.^{۳۴} اصل دیگر شفافیت و پاسخگویی است.

در صورت تصمیم به عدم ادامه تحقیقات درباره قضیه‌ای که بر اساس مکاتبات اشخاص غیردولتی مورد ارزیابی مقدماتی قرار گرفته است، تنها وظیفه دادستان اطلاع‌دهی به کنشگران حقیقی یا حقوقی است که با دیوان مکاتبه داشته و اطلاعاتی بر اساس ماده ۱۵ در اختیار دادستانی قرار داده‌اند. این اطلاع‌رسانی معمولاً به‌صورت خصوصی و فردی انجام می‌شود، لیکن در مواردی که میزان مکاتبات و مطالبات پرشمار است توجهات جهانی به آن جلب شده است، رویه دادستان صدور اطلاعیه عمومی است. در این فرض، دادستان یک پاسخ و اطلاعیه سرگشاده برای عموم صادر می‌کند.^{۳۵} دفتر دادستانی در عمل نیز هر ساله

۳۳. ذاکر حسین، محمدهادی (۱۴۰۱)، «اختیارات دادستان دیوان کیفری بین‌المللی در آغاز فرآیند ارزیابی مقدماتی»، مجله حقوقی دادگستری، دوره هشتاد و ششم، شماره ۱۱۷، ص: ۷۰.

34. Kleffner Jann K. (2008), *Complementarity in the Rome Statute and National Criminal Jurisdiction*, Oxford University Press, p: 165.

۱- منصوره دهیید، عبدالرضا، رضانی، احمد، عطاشنه، منصور (۱۳۹۹)، «نظارت قضایی بر تعقیب و تحقیق در دیوان کیفری بین‌المللی»، فصلنامه تحقیقات حقوقی آزاد، دوره سیزدهم، شماره ۴۷، ص: ۶۰.

۳۵. به عنوان نمونه می‌توان به پاسخ‌های سرگشاده دادستانی دیوان در ارتباط با قضایای ونزوئلا و عراق در سال ۲۰۰۶ میلادی و همچنین قضیه داعش در عراق و سوریه در سال ۲۰۱۵ میلادی اشاره نمود.

آماری از تعداد وضعیت‌ها و قضایای دریافتی، تعداد مواردی که منجر به تحقیقات نخستین شده، تعدادی که رد شده و سایر موارد مربوطه ارائه می‌دهد.^{۳۶}

اصل دیگری استقلال دیوان در مرحله ارزیابی مقدماتی است. اگرچه در این مرحله دادستان دارای محدودیت‌هایی است، ولی در ارزیابی مقدماتی دارای استقلال نسبی است. به عنوان نمونه شورای امنیت می‌تواند یک وضعیت را به دادستان ارجاع نماید، نه آنکه پرونده‌ای خاص را علیه فرد یا افراد معین در دیوان بگشاید. دیوان باید در رسیدگی به وضعیتی که از سوی شورای امنیت ارجاع می‌گردد، همانند وضعیت‌هایی که از سوی دولت‌های عضو ارجاع می‌شود، آزادی عمل داشته باشد. به این نحو که آراء و نظرات شورای امنیت به هنگام ارجاع موضوع به دیوان بر استقلال دیوان در اعمال صلاحیتش اثر نگذارد، بلکه دیوان در احراز صلاحیت خود، قابلیت استماع موضوع، رسیدگی ماهوی و صدور حکم، از استقلال برخوردار باشد.^{۳۷} اصل دیگر عینی‌گرایی است.

دیوان در ارزیابی نخستین باید شرایط را بر حسب صلاحیت موضوعی و عینیات بررسی کند. یعنی اینکه آیا شدیدترین جرایم داخل در صلاحیت دیوان رخ داده یا خیر؟ این مسائل نیز در عالم عینی قابل مشاهده است. یا در بحث صلاحیت تکمیلی، در مواردی که تحقیقات یا پیگردهای ملی وجود دارند یا ادعایی بر وجودشان هست، دفتر دادستانی باید بررسی کند که آیا این رسیدگی‌ها به پرونده‌های بالقوه مورد بررسی توسط دفتر مربوط می‌شود یا خیر، و به ویژه، آیا تمرکز بر کسانی است که بیشترین مسئولیت را برای جدی‌ترین جنایات ارتکابی دارند یا خیر. در این صورت، دفتر باید ارزیابی کند که آیا چنین رسیدگی‌های ملی به دلیل عدم تمایل یا ناتوانی در اجرای واقعی دادرسی است یا خیر. به منظور ارزیابی ناتوانی در تحقیق یا پیگرد واقعی در زمینه یک پرونده خاص، دادستان بررسی می‌کند که آیا به دلیل فروپاشی کامل یا اساسی یا در دسترس نبودن سیستم قضایی ملی، دولت قادر به جمع‌آوری شواهد و شهادت‌های لازم هست یا نیست، می‌تواند یا نمی‌تواند متهم را به دست آورد، یا به طور کلی قادر به انجام دادرسی هست یا خیر.^{۳۸} این موارد و موارد مشابه دیگر در ارزیابی نخستین نشان از عینی‌گرایی دادستان دارد. با عنایت به همه مواردی که مطرح شد، دادستان و دفتر دادستانی، با کسب مجوز از شعبه پیش دادرسی، وارد مرحله تحقیقات نخستین و یا مقدماتی می‌شوند.

۲- اصول و ضوابط نظام تحقیقات مقدماتی دفتر دادستانی

در ادامه به ضوابط و روند کلی مسیری که دادستان برای تحقیقات مقدماتی باید طی کند اشاره می‌شود.

۱-۲- ضوابط تحقیقات مقدماتی

اگر مشخص شود که مبنای معقول برای آغاز تحقیقات وجود دارد، مرحله تحقیقات ممکن است آغاز شود. در صورت تقاضای دادستان، شعبه پیش محاکمه، دستورها و قراردایی را که برای تحقیق لازم است صادر می‌نماید.^{۳۹} ولی ممکن است شعبه پیش محاکمه به دلایلی تقاضای دادستان را مورد پذیرش قرار ندهد، البته دادستان فرصت تجدیدنظرخواهی را دارد. به عنوان نمونه در سال ۲۰۱۹، بعد از نزدیک به یک دهه جمع‌آوری مدارک و شواهد، دادستان از شعبه پیش محاکمه درخواست مجوز تحقیق در افغانستان را درخواست نمود، ولی شعبه پیش محاکمه با پذیرش تمامی شرایط و ارتکاب جنایات مشمول

36. Grey, Rosemary & Wharton, Sara (2018), "Lifting the Curtain: Opening a Preliminary Examination at the International Criminal Court", *Journal of International Criminal Justice*, Vol. 16, No. 3, p: 27.

۳۷. صابر، محمود (۱۳۸۸)، «آیین تعقیب جنایات در دادرسی دیوان کیفری بین‌المللی»، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم

سیاسی، دوره سی و نهم، شماره ۲، ص: ۱۸۲.

38. International Criminal Court (12 November 2013), op. cit, p: 13.

۳۹. قسمت الف بند ۳ ماده ۵۷ اساسنامه.

صلاحیت دیوان در افغانستان، و همچنین شدت جرایم و قابلیت پذیرش آن، این امر را در جهت منافع عدالت ندانست. بنابراین درخواست دادستان رد شد. ولی در مارس ۲۰۲۰ شعبه تجدیدنظر این رأی را نقض و مجوز تحقیق و تعقیب را صادر کرد.^{۴۰}

در هر صورت با آغاز تحقیقات مقدماتی، دادستان تحت نظارت شعبه پیش دادرسی برای انجام تحقیقات می‌باید در مواردی مانند انجام تحقیقات در دولت عضو، مجوز احضار و بازداشت افراد و... از شعبه پیش محاکمه کسب مجوز کند. پس اصلی‌ترین ضابطه در این مرحله این است که دادستان در انجام امور مختلف تحقیقاتی باید تحت نظر شعبه پیش محاکمه اقدام به تحقیق کند. این مراحل شامل جمع‌آوری و بررسی شواهد و درخواست حضور و بازجویی از افراد تحت تحقیق، قربانیان و شاهدان می‌شود. شعبه پیش دادرسی می‌تواند طبق بند (الف) ماده ۵۷، این دستورها و قرارها را صادر کند.^{۴۱} پس از کسب مجوز، دادستان ممکن است بخواهد تحقیقات خود را در کشور خاصی انجام دهد. بند ۲ ماده ۵۴ به تحقیقات در قلمرو کشورها مربوط می‌شود.^{۴۲}

همچنین ماده ۹۹ بند ۴ اساسنامه به دادستان این اختیار را می‌دهد تا اقدامات تحقیقاتی غیراجباری خاصی را در قلمرو کشور درخواست شده و بدون حضور مقامات آن کشور انجام دهد. در هر صورت هدف «مصاحبه یا گرفتن مدرک از یک فرد به صورت داوطلبانه، از جمله انجام این کار بدون هیچ‌گونه اقدام اجباری» است. ماده ۵۷ (۳) (د) اساسنامه به دادستان قدرت تحقیق گسترده‌ای در مورد خاص یک کشور تجزیه شده می‌دهد.^{۴۳} هر دستور بازداشت یا احضاریه باید به تأیید شعبه پیش محاکمه برسد. دفتر دادستان معمولاً بازرسان و سایر کارکنان را برای جمع‌آوری شواهد می‌فرستد.^{۴۴} برای نمونه در قضیه دارفور در سودان، در مرحله تحقیقات مقدماتی، دادستان به منظور دریافت اطلاعات از مقامات دولتی سودان، پنج هیأت تحقیقاتی را به این کشور گسیل داشت. در وضعیت اوگاندا، حدود ۲۰ هیأت نمایندگی برای کسب اطلاعات از مردم، مؤسسات ملی و بین‌المللی، از سوی دادستان به آن کشور اعزام شدند. این هیئت‌ها طی ماه‌های مارس تا ژوئن ۲۰۰۶، کارگروه مشترکی با حضور بیش از ۱۵۰ نفر از رهبران قومی، ۶۰ مقام دولتی و ۵۰ رهبر مذهبی از مناطق شمالی و شرقی اوگاندا به همراه ۶۰ مقام دولتی برگزار کرد.^{۴۵}

همچنین مطابق با بند ۱ ماده ۵۸ اساسنامه، پس از وجود و ارائه دلایل کافی دال بر انتساب بزه به شخص متهم و درخواست تعقیب توسط دادستان، شعبه پیش دادرسی با بررسی درخواست دادستان و دلایل و اطلاعات ارائه شده با وجود شرایط متقاعدکننده‌ای اقدام به صدور دستور بازداشت می‌نماید. مطابق با بند ۶ ماده ۵۷ اساسنامه، اصلاح دستور بازداشت از حیث کاهش یا افزایش جرائم و تخفیف یا تشدید قرار بنابر تقاضای دادستان و در صورت وجود قرائن کافی و متقاعد شدن شعبه، بر عهده شعبه پیش دادرسی است. در ادامه مطابق با بند ۷ ماده ۵۸ اساسنامه، احضار شخص متهم بنابر تقاضا و درخواست دادستان و در صورت متقاعد شدن شعبه پیش محاکمه با وجود قرائن کافی دال بر انتساب بزه به شخص متهم از دیگر وظایف این شعبه است.^{۴۶} در عمل دیوان کیفری بین‌المللی، و به ویژه دادستان، فاقد اقدامات اجرایی برای ایفای نقش‌های

۴۰. سلیمی، صادق (۱۴۰۰)، «مفهوم و مرجع احراز منافع عدالت در دیوان بین‌المللی کیفری در پرتو وضعیت افغانستان»، پژوهشنامه

حقوق کیفری، سال دوازدهم، شماره ۱، ص ۷۶.

41. Bergsmo, Morten (2011), "Preliminary Observations on the Powers and Role of the Prosecutor of the International Criminal Court", In Current Problems of International Humanitarian Law, IJHL, 23rd Round Table, San Remo, 2-4 September 1998, 2000, p: 35.

42. Ibid, p: 34.

43. Rolf Lüder, Sascha (2002), "The legal Nature of the International Criminal Court and the Emergence of Supranational Elements in International Criminal Justice", RICR Mars IRRIC March, Vol. 84, No. 845, p: 90.

44. Klobucista, Claire & Ferragamo, Mariel (2023), "The Role of the International Criminal Court", August 24, Available at: <https://www.cfr.org/backgrounder/role-international-criminal-court>, p: 4.

۱- تختائی‌نژاد، سیروس، رجیبی، اکبر، گل خندان، سمیرا (۱۴۰۱)، «نحوه تحقیق و تعقیب در دیوان کیفری بین‌المللی»، جامعه‌شناسی

سیاسی ایران، سال پنجم، شماره ۱۰، ص: ۹۴۴.

۴۵. منصوری دهبید و دیگران (۱۳۹۹)، پیشین، ص: ۴۷.

خود است. «دیوان از لحاظ عملی به همکاری مؤثر دولت برای عملکرد مناسب خود وابسته است» و از مراجع قضایی داخلی برای اجرای حکم بازداشت، اجبار شاهدان برای حضور در دادگاه یا اجرای حکم مساعدت می‌خواهد.^{۴۷} بدین ترتیب مشخص است که ضرورت انجام اقدامات محدودکننده یا سالب آزادی، از قبیل احضار، جلب و بازداشت متهم مطابق شرایط مقرر در ماده ۵۸ اساسنامه نیاز به تأیید شعبه پیش دادرسی دارد و دادستان رأساً نمی‌تواند به این موارد اقدام کند.

همچنین پس از آن که دادستان مجوز آغاز تحقیقات را در یک کشور خاص اخذ نمود، کشورها می‌توانند از دادستان درخواست کنند که تحقیقات بر اساس مکمل بودن، به دلیل تحقیقات ملی از پیش موجود، به تعویق بیفتد. دادستان باید به این درخواست پایبند باشد، مگر اینکه شعبه پیش محاکمه با ادامه تحقیقات موافقت کند.^{۴۸} به عنوان نمونه در ۱۵ سپتامبر ۲۰۲۱، مجوز تحقیق از طرف شعبه مقدماتی برای جنایاتی که در فیلیپین صورت گرفته بود صادر شد. در ۱۸ نوامبر ۲۰۲۱، دادستان به شعبه مقدماتی اطلاع داد که جمهوری فیلیپین بر اساس ماده ۱۸ (۲) اساسنامه رم، درخواست کرده است که تحقیقات در مورد وضعیت فیلیپین به تعویق بیفتد. در ۲۴ ژوئن ۲۰۲۲، دادستان درخواستی برای از سرگیری تحقیقات در مورد وضعیت فیلیپین بر اساس ماده ۱۸ (۲) ارائه کرد. در ۲۶ ژانویه ۲۰۲۳، شعبه مقدماتی به دادستان اجازه داد تا تحقیقات در مورد وضعیت فیلیپین را بر اساس بند ۲ ماده ۱۸ از سر بگیرد. دولت فیلیپین مجدداً به این مسئله اعتراض نمود که مورد پذیرش واقع نشد.^{۴۹}

هنگامی که دادستان برنامه دادرسی را تعریف کرد و در نتیجه مرحله تحقیق را به پایان رساند، دفتر دادستانی هیچ درخواست دیگری از شعبه پیش محاکمه مبنی بر آغاز رسیدگی به جرایم ماده ۵ در آن وضعیت، به جز شرایط استثنایی در محدوده صلاحیت دادگاه در آن وضعیت، نخواهد داشت. این شرایط عبارتند از وقوع جنایات جدید، یا کشف شواهد جدید و حیاتی که پیش‌تر وجود نداشتند یا قبلاً به دلیل شرایط خارجی نمی‌توانستند به دست آیند.^{۵۰} دفتر دادستانی فعالیت‌های خود را در شرایطی کامل می‌داند که مرحله تحقیق و بازجویی هر دو به پایان رسیده باشند. مهم‌ترین اصول مرحله تحقیقات مقدماتی نیز به شرح ذیل است.

۲-۲- اصول تحقیقات مقدماتی

دادستان در انجام وظایف خود، معیارها و اصول مختلفی را در نظر می‌گیرد. این اصول هم در گزینش و اولویت‌بندی قضایا و هم در مراحل مختلف تحقیقات مد نظر آنها قرار دارد. از جمله باید به اصول کلی استقلال (ماده ۴۲ اساسنامه)، بی‌طرفی (بند ۳ ماده ۲۱، بند ۷ ماده ۴۲ و بند ۱۴ ماده ۲۷ اساسنامه)، و عینیت‌گرایی (بند ۱ ماده ۵۴ اساسنامه) اشاره کرد.^{۵۱}

۱-۲-۲- استقلال

بند ۱ ماده ۴۲ اساسنامه رم اعلام می‌کند که «دفتر دادستان به‌عنوان ارگان جداگانه‌ای از دادگاه به‌طور مستقل عمل می‌کند» و «یک عضو دفتر نباید از هیچ منبع خارجی به دنبال دستورالعمل باشد یا به آن عمل کند». این وظیفه مستقل ماندن در چند زمینه مشخص شده است؛ یکم، ماده ۱۵ اساسنامه به دادستان این اختیار را می‌دهد که پس از دریافت اطلاعات از هر منبعی بدون ارجاع دولت یا شورای امنیت، مستقلاً تحقیقات را آغاز کند، دوم، دادستان و کارکنان او به‌طور مستقل نحوه انجام

46. Oriolo, Anna (2012), "Revisiting the Interaction Between the ICC and National Jurisdictions as a New Gateway to Strengthening the Effectiveness of International Criminal Justice", *International Review of Penal Law*, Vol. 83, p: 203.

47. Taggart, Scott Mc (2023), "The International Criminal Court: History and Role", Library of Parliament, Ottawa, Canada, Available at: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublicap: 9.

48. International Criminal Court (18 July 2023), "Situation in the Republic of the Philippines: ICC Appeals Chamber Confirms the Authorisation to Resume Investigations", Available at: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-republic-philippines-icc-appeals-chamber-confirms-authorisation-resume>.

49. Ibid, p: 14.

50. Chaoui, Prisca (2022), "Impartiality in a Judicial Setting. Reflections of Fatou Bensouda, former ICC Prosecutor", 1 November, UNtoday, Available at: <https://untoday.org/impartiality-in-a-judicial-setting>.

تحقیقات را تعیین می‌کنند، سوم، دادستان در سازماندهی ساختار دفتر خود مستقل است.^{۵۲} بر اساس ماده ۴۲، استقلال فراتر از عدم جستجو یا عمل نکردن به دستورهایست: این بدان معنی است که تصمیمات دادستانی نباید تحت تأثیر یا تغییر خواسته‌های فرضی یا شناخته شده هیچ یک از بازیگران خارجی باشد. تفاوتی نمی‌کند که منبع اطلاعات دفتر دادستانی کدام ارجاع دهنده باشد، در هر شرایطی، اولاً دفتر دادستانی صرفاً به این اطلاعات منحصر یا محدود نمی‌شود.^{۵۳} در ثانی، دفتر به طور مستقل اطلاعات موجود را ارزیابی و جدیت اطلاعات دریافتی را تجزیه و تحلیل می‌کند. در حالی که دفتر با کشورها، سازمان ملل متحد و سایر سازمان‌ها تعامل دارد و ممکن است اطلاعاتی را از آن‌ها جستجو کند، هرگونه اطلاعات دریافتی باید در معرض تحلیل و ارزیابی انتقادی قرار گیرد.^{۵۴} ماده ۴۲ همچنین شامل تعدادی مقررات دیگر برای تضمین حفظ این استقلال است؛ از جمله این که دادستان و معاونان دادستان از شرکت در فعالیت‌هایی که ممکن است بر اعتماد به استقلال آنها تأثیر بگذارد منع شده‌اند (ماده ۴۲ (۵)). همچنین ممکن است به درخواست آنها توسط رئیس دیوان از اقدام در یک مورد خاص معذور شوند (ماده ۴۲ بند ۶). به علاوه اینکه بند ۵ ماده ۴۲ مقرر می‌دارد که دادستان و معاونان دادستان «نباید به هیچ شغل حرفه‌ای دیگری مشغول شوند». به همین ترتیب، بند (۳) (الف) ماده ۳۸ مقرر می‌دارد که ریاست دیوان مسئول اداره صحیح دیوان است، اما صریحاً اضافه می‌کند که این امر «به استثنای دادستانی» است.^{۵۵} علاوه بر اساسنامه، دفتر دادستانی نیز در قانون شماره ۱۳ خود، بر استقلال دفتر دادستانی تأکید کرده است. بر این اساس، در تمام فعالیت‌های عملیاتی دفتر، در مقر و در میدان، دادستان باید اطمینان حاصل کند که دفتر و اعضای آن استقلال کامل خود را حفظ کرده و از هیچ منبع خارجی دستورهای لازم را دریافت نمی‌کنند یا به آنها عمل نمی‌کنند.^{۵۶}

البته محدودیت‌هایی مانند ماده ۱۶ اساسنامه نیز وجود دارد که به شورای امنیت قدرت به تعویق انداختن تحقیقات و تعقیب کیفری بین‌المللی کیفری می‌دهد. در این ماده آمده است: «هیچ تحقیق یا تعقیب قانونی را نمی‌توان به موجب این اساسنامه برای مدت ۱۲ ماه پس از درخواست شورای امنیت طی قطعنامه‌ای که طبق فصل هفتم منشور سازمان ملل متحد از دیوان در این خصوص درخواست کرده، آغاز کرد یا ادامه داد؛ این درخواست ممکن است توسط شورا تحت همین شرایط تجدید شود».^{۵۷} شورای امنیت همیشه می‌تواند با اتخاذ قطعنامه فصل هفتم، رسیدگی و تعقیب دادگاه را برای یک دوره قابل تمدید ۱۲ ماهه به تعویق بیندازد. علاوه بر محدودیت از سوی شورای امنیت، اختیارات دادستان توسط دولت‌ها و اصل مکملیت بر اساس ماده ۱۸ اساسنامه محدود می‌شود. زمانی که دادستان تحقیقاتی را آغاز می‌کند و مجوز شعبه پیش محاکمه را دریافت می‌کند، باید به دولت‌های عضو و کشورهایی که با در نظر گرفتن اطلاعات موجود، صلاحیت رسیدگی به جرایم مربوطه را دارند، اطلاع دهد. مطابق با ماده ۱۸ (۲) این کشورها یک ماه پس از دریافت اطلاعیه، می‌توانند با ادعای انجام تحقیقات درحوزه قضایی ملی خود درخواست تعویق کنند. دادستان باید این امر را به کشوری که از اتباع خود تحقیق می‌کند یا تحقیق کرده است موکول کند، مگر اینکه شعبه پیش دادرسی تصمیم دیگری بگیرد. پس از طی شدن شش ماه، یا هر زمان که تغییرات قابل توجهی در شرایط ایجاد شود و یا عدم تمایل یا توانایی دولت‌ها نمایان گردد، دادستان می‌تواند از شعبه پیش محاکمه برای ادامه تحقیقات خود

51. Wouters, Jan & Verhoeven, Sten & Demeyere, Bruno (2006), "The International Criminal Court's Office of the Prosecutor: Navigating Between Independence and Accountability?", Institute for International Law, No. 97, p: 8.

52. Ambos, Kai (2018), "Introductory Note to Office of the Prosecutor: Policy Paper on Case Selection and Prioritisation (Int'l Crim. Ct.)", American Society of International Law, No. 57, p: 38.

53. International Criminal Court (23 April 2009), "Regulations of the Office of the Prosecutor", Official Journal Publication, ICC-BD/05-01-09, ISBN No. 92-9227-232, P: 3.

54. Bergsmo (2011), op. cit, p: 30.

55. International Criminal Court (23 April 2009), op. cit, p: 4

56. Clarke, Kamari Maxine & Koulen, Sarah-Jane (2014), "The Legal Politics of the Article 16 Decision: The International Criminal Court, the UN Security Council and Ontologies of a Contemporary Compromise", African Journal of Legal Studies, No. 7, p: 298.

درخواست کند.^{۵۸} در نتیجه، استقلال دادستان در زمینه اختیارات مقتضی برای آغاز تحقیقات به طور قابل توجهی به دلیل نیاز به مجوز از سوی شعبه موصوف، امکان تعویق از سوی شورای امنیت و درخواست کشورهای عضو و غیرعضو برای موکول کردن یک وضعیت به حوزه قضایی ملی خود برای تحقیق از اتباع خود کاهش یافته است.

۲-۲-۲- بی طرفی

اصل بی طرفی، که از مواد ۲۱ (۳) و ۴۲ (۷) اساسنامه رم ناشی می‌شود، به این معنی است که دفتر دادستانی روش‌ها و معیارهای منسجمی را صرف‌نظر از کشورها یا طرف‌های درگیر یا شخص یا گروه‌های مربوطه اعمال خواهد کرد. هیچ تمایزی را نمی‌توان بر اساس دلایل ممنوعه طبق اساسنامه ایجاد کرد. بند ۳ ماده ۲۱ مقرر می‌دارد که اعمال و تفسیر قانون طبق اساسنامه باید با حقوق بشر به رسمیت شناخته شده بین‌المللی مطابقت داشته باشد. و باید بدون هیچ‌گونه تمایز منفی مبتنی بر دلایلی مانند جنسیت، سن، نژاد، رنگ، زبان، مذهب یا عقیده، عقاید سیاسی یا سایر عقاید، منشاء ملی، قومی یا اجتماعی، ثروت، تولد یا موقعیت‌های دیگر صورت پذیرد.^{۵۹} بنابراین دفتر دادستانی روش‌ها و معیارهای خود را به طور یکسان در مورد همه افراد بدون هیچ‌گونه تمایزی بر اساس ظرفیت رسمی طبق بند ۱ ماده ۲۷ یا سایر دلایل ذکر شده در بند ۳ ماده ۲۱ اعمال خواهد کرد. این دفتر اتهامات علیه همه گروه‌ها یا طرف‌ها را در یک موقعیت خاص بررسی می‌کند تا ارزیابی کند که آیا افراد متعلق به آن گروه‌ها یا طرف‌ها طبق اساسنامه مسئولیت کیفری دارند یا خیر. دفتر دادستانی فرآیندها، روش‌ها، معیارها و آستانه‌های یکسانی را برای اعضای همه گروه‌ها اعمال می‌کند تا تعیین کند که آیا جنایاتی که گفته می‌شود توسط آنها انجام شده است، مستلزم تحقیق و پیگرد قانونی است یا خیر. پرونده‌هایی علیه افراد خاص تنها در صورتی مطرح می‌شود که معیارهای افتتاح پرونده و اولویت‌بندی مشخص شده در طرح‌های دفتر دادستانی را داشته باشند.^{۶۰}

همچنین بند ۷ ماده ۴۲ اساسنامه، دادستان را ملزم می‌کند که در اموری که توسط دفتر مورد تحقیق و تعقیب قرار می‌گیرد، بی‌طرفانه عمل کند، که به معنای اقدام بدون نفع شخص یا گروهی است. این بدان معنی است که دفتر فقط ملاحظات مربوط به اساسنامه را در تصمیم‌گیری در مورد انجام تحقیقات و نتیجه‌گیری آن در نظر می‌گیرد. این امر با استفاده مداوم از فرآیندها، روش‌ها، معیارها و آستانه‌های مشابه در انتخاب و اولویت‌بندی موارد ناشی از یک موقعیت نشان داده می‌شود.^{۶۱} دادستان موظف است، به عنوان یک قاعده، از همه طرف‌های درگیری بدون حمایت یا تبعیض علیه هیچ‌کس یا گروهی تحقیق کند. برای دیوان، اجتناب از این تصور که فقط افراد کشورهای ضعیف را تحت تعقیب قرار می‌دهد و در نتیجه نابرابری‌های ساختاری بین دولت‌های موجود در سطح بین‌المللی را بازتولید می‌کند، چالشی بزرگ است. اگر چنین بود، همان‌طور که در مورد تمرکز دیوان کیفری بین‌المللی بر قاره آفریقا ادعا شد، دادگاه به درستی با اتهام استفاده از استانداردهای دوگانه روبرو خواهد شد.^{۶۲} مسئله دیگر این است که پیش از تصمیم‌گیری در مورد آغاز تحقیقات، دفتر دادستانی همچنین تلاش خواهد کرد تا اطمینان حاصل کند که همه طرف‌های ذینفع فرصت ارائه اطلاعات و مدارکی را که مناسب می‌دانند را داشته‌اند.^{۶۳}

همچنین بند ۷ ماده ۴۲، مستثنی کردن دادستان یا معاون دادستان را در مواردی که بی‌طرفی آنها «به هر دلیلی ممکن است به طور منطقی مورد تردید قرار گیرد» را پیش‌بینی می‌کند. برای نمونه زمانی که آنها «قبلاً در آن پرونده در دادگاه یا در یک پرونده جنایی مرتبط در سطح ملی که مربوط به شخص مورد تحقیق یا تعقیب است، درگیر بوده‌اند». بند ۸ ماده ۴۲ نیز مقرر

۵۷. ماده ۱۸ (۳) اساسنامه رم و قانون ۵۴ آیین دادرسی و ادله.

58. International Criminal Court (12 November 2013), op. cit, p: 7.

59. International Criminal Court (15 September 2016), "Policy Paper on Case Selection and Prioritization", Office of the Prosecutor, Available at: <https://www.icc-cpi.int>, p: 8.

60. International Criminal Court (15 June 2021), "Policy on Situation Completion", The Office of the Prosecutor, <https://www.icc-cpi.int/news/policy-situation-completion.p>: 9.

61. Ambos (2018), op. cit, p: 32.

62. International Criminal Court (23 April 2009), op. cit, p: 3.

می‌دارد که شعبه تجدیدنظر در مورد چنین مسائلی درباره رد صلاحیت تصمیم می‌گیرد. مظنون می‌تواند بر اساس آن حکم، در هر زمانی، رد صلاحیت دادستان یا معاون دادستان را درخواست کند.^{۶۴} علاوه بر این دیوان حاوی مقرراتی است که پیگیری و جستجوی ادله دال بر بی‌گناهی متهم را نیز تکلیف دادستان دانسته و حتی امکان درخواست پژوهش و تجدیدنظرخواهی به نفع متهم را از سوی دادستان پیش‌بینی کرده است.^{۶۵} در ادامه به اصل عینیت پرداخته می‌شود.

۳-۲-۲- عینیت

انتخاب پرونده یک فرآیند اطلاعاتی و مبتنی بر شواهد است. این بدان معناست که دفتر دادستانی تنها در صورتی پرونده‌ها را انتخاب و پیگیری می‌کند که اطلاعات و شواهد موجود یا قابل دسترس برای دادستانی، از جمله پس از تحقیقات، بتواند به طور منطقی انتخاب یک پرونده را توجیه کند. بر اساس ماده ۵۴ (۱) (الف) اساسنامه مبنی بر «بررسی شرایط مجرمانه و تبرئه کننده به طور مساوی» به منظور «اثبات حقیقت» و مقررات ۳۴ (۱) و ۳۵ (۴) دفتر دادستانی، هر فرضیه پرونده موقت هم شامل شرایط مجرمانه و هم شرایط بالقوه تبرئه کننده خواهد بود. فرضیه موردی به صورت مستمر با در نظر گرفتن شواهد جمع‌آوری شده مورد بررسی قرار خواهد گرفت. هر دو شواهد مجرمانه و تبرئه کننده به طور منصفانه و عینی ارزیابی خواهند شد و فرضیه موردی ممکن است بر اساس تحقیقات بیشتر تعدیل یا رد شود.^{۶۶} بنابراین طبق ماده ۵۴ بند ۱، اصل عینیت در مرحله بررسی مقدماتی در رابطه با اطلاعاتی که می‌تواند مبنای تصمیم‌گیری برای ادامه تحقیقات باشد، اعمال می‌شود. از آنجایی که اطلاعات ارزیابی شده در مرحله بررسی مقدماتی عمدتاً از منابع خارجی به دست می‌آیند، نه از طریق جمع‌آوری شواهد در خود دفتر،^{۶۷} دادستان توجه ویژه‌ای به ارزیابی قابلیت اطمینان منبع و اعتبار اطلاعات دارد. این دفتر از قالب‌های استاندارد برای گزارش‌های تحلیلی، روش‌های استاندارد ارزیابی منبع، و قوانین ثابت اندازه‌گیری و اسناد در تجزیه و تحلیل الگوی جرم خود استفاده می‌کند. انسجام اطلاعات داخلی و خارجی را بررسی می‌کند و کسب اطلاعات از منابع متنوع و مستقل را به عنوان وسیله‌ای برای کنترل سوگیری در نظر می‌گیرد. این دفتر همچنین به دنبال تضمین این مسئله است که به نفع انصاف، عینیت و دقت، به همه طرف‌های مربوطه فرصت داده شود تا اطلاعات خود را به دفتر ارائه دهند.^{۶۸}

مقرره ۳۴ (۱) مقررات دفتر دادستانی و برنامه راهبردی دادستانی، اداره را هدایت می‌کند تا تحقیقات خود را برای اطمینان از اینکه اتهاماتی علیه افرادی که به نظر می‌رسد بیشترین مسئولیت جرایم شناسایی شده را دارند، انجام دهد. به منظور انجام یک تحقیق عینی و باز، این دفتر ابتدا بر پایگاه جرم متمرکز خواهد شد تا سازمان‌ها (از جمله ساختار آنها)، تا افرادی که ادعا می‌شود مسئول ارتکاب جنایات هستند را شناسایی کند. این ممکن است مستلزم نیاز به بررسی و تعقیب تعداد محدودی از مجرمان سطح متوسط و بالا باشد تا در نهایت پایه‌های شواهدی برای پرونده(های) علیه کسانی که بیشترین مسئولیت را دارند ایجاد شود.^{۶۹} همچنین دادستان توجه ویژه به جنایاتی دارد که به طور سنتی تحت پیگرد قانونی نبوده‌اند، مانند جنایات علیه کودکان و همچنین تجاوز جنسی و سایر جرایم جنسی و جنسیتی. همچنین توجه ویژه‌ای به حملات علیه اشیاء فرهنگی، مذهبی، تاریخی و دیگر موارد حفاظت شده و نیز علیه پرسنل مأموریت‌های بشردوستانه و حافظ صلح دارد.^{۷۰} بدین ترتیب دفتر در کنار اصول

63. Bergsmo (2011), op. cit, p: 30.

64. صابر (۱۳۸۸)، پیشین، ص: ۱۷۷.

65. International Criminal Court (15 September 2016), op. cit, p: 9.

66. یک استثنای قابل توجه شهادت جمع‌آوری شده توسط دفتر در مقر دادگاه بر اساس ماده ۱۵ (۲)، اساسنامه است؛ همچنین نگاه کنید به: قانون ۱۰۴، آیین نامه داخلی و ادله.

67. International Criminal Court (12 November 2013), op. cit, p: 8.

68. International Criminal Court (15 September 2016), op. cit, p: 15.

69. Ambos (2018), op. cit, p: 42.

استقلال و بی طرفی که در اساسنامه به آنها اشاره کرده، به اصل عینیت هم پرداخته است. در کنار این اصول می‌توان به برخی از اصول دیگر از جمله شفافیت و اطلاع‌رسانی، کسب اطلاعات از منابع مختلف و همچنین توجه به منافع و ملاحظات همه ذی‌نفعان اشاره کرد که در زمره اصولی که دیوان صراحتاً به آنها اشاره کرده باشد قرار ندارند، بلکه باید آنها را از لابلای مفاد اساسنامه رم، خط مشی دفتر دادستانی و رویه دادستان استخراج نمود که در این پژوهش مجالی برای شرح و بسط این اصول وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

دیوان کیفری بین‌المللی برای رسیدگی به جنایات بین‌المللی سنگینی مانند جنایات جنگی، نسل‌زدایی و جنایات علیه بشریت، در صورتی که مقامات ملی در انجام این کار کوتاهی کنند، وارد عمل می‌شود. نخستین گام، انجام تحقیقات مقدماتی برای اطمینان از رعایت اصول راهنمای دیوان و وجود مبنای معقولی برای ادامه تحقیقات است. تحقیقات مقدماتی گامی حیاتی در جهت پایان دادن به مصونیت از مجازات و جلوگیری از جدی‌ترین جنایات نگران‌کننده جامعه بین‌المللی است. دفتر دادستانی که نهادی مستقل است و شخص دادستان مسئول اصلی تحقیقات مقدماتی است که از مرحله ارزیابی اولیه قابل تفکیک است. هر دو مرحله ارزیابی نخستین و تحقیقات مقدماتی تحت یک سری اصول و ضوابط قرار گرفته که دفتر دادستانی ملزم به انجام آن می‌باشد. در این پژوهش به مهم‌ترین اصول و ضوابط در این رابطه پرداخته شد. مطابق ماده ۵۳ اساسنامه، چارچوبی قانونی برای بررسی مقدماتی مشخص شده است. این ماده مقرر می‌دارد که دادستان باید صلاحیت قضایی (زمانی، مادی، سرزمینی و شخصی) و قابلیت پذیرش (اصل مکملیت و شدت‌مندی) و همچنین منفعت عدالت را در احراز مبنای معقول به منظور آغاز تحقیقات مقدماتی به دست آورد. این ضوابط به همراه اصول استقلال، عینیت و کسب اطلاعات از منابع مختلف به همراه بی‌طرفی در مرحله ارزیابی اولیه راهنمای عمل دادستان قرار دارد. در صورتی که مبنای معقول احراز گردید ضوابط مرحله تحقیقات مقدماتی نیز آغاز می‌شود. مهم‌ترین ضابطه این است که دادستان می‌باید برای آغاز تحقیقات کسب مجوز کند و مواردی مانند تحقیق در کشوری خاص، احضار، جلب و ... را تحت نظر شعبه پیش‌دادرسی انجام دهد. دادستان تحقیقات مقدماتی را بر اساس اصولی مانند استقلال، بی‌طرفی و عینیت انجام می‌دهد. مسئله اصلی این است که آیا در عمل این اصول و ضوابط به انجام تحقیقات مقدماتی توسط دفتر دادستانی کمک می‌کند یا خیر؟ آیا با توجه به محدودیت‌های زیادی که به ویژه به لحاظ منابع و تعدد پرونده‌ها وجود دارد، این اصول و ضوابط می‌تواند دادستان را به ارتقای پاسخگویی و درک بهتر در مورد اولویت‌بندی و انتخاب هایش هدایت کند یا خیر؟ به عنوان نمونه آیا توان به تعویق انداختن تحقیقات از سوی شورای امنیت و یا اختیار تعویق تحقیقات از سوی دولت‌ها بر اساس اصل مکملیت به نفع تحقیقات مقدماتی و اجرای عدالت کیفری بین‌المللی است یا خیر؟ آیا هیچ سوء استفاده سیاسی از این موارد نمی‌شود؟ مسلم است که در بسیاری از موارد سیستم قضایی ملی کشورها مقامات مسئولی که مرتکب جنایت شده‌اند را به دلایل بسیار تحت پیگرد قرار نمی‌دهند. مسئله دیگر این است که دفتر دادستانی و به طور کلی دیوان کیفری بین‌المللی دارای قوه قهریه و نیروی مؤثر برای پیشبرد اقدامات و فرامین خود نیستند. مسلم است که اجرای احکامی مانند تعقیب و دستگیری متهمین در خاک یک کشور نیاز به همکاری دولت‌ها دارد که در بسیاری از موارد دولت‌ها از انجام آن طفره می‌روند. بنابراین شاید بتوان گفت دادستان از استقلال، نیرو، منابع و آزادی عمل کافی برای پیشبرد تحقیقات مقدماتی برخوردار نیست، و این اصول و ضوابط به جای اینکه گره‌گشا باشند، ایجاد محدودیت کرده‌اند.

منابع

- آقایی جنت مکانی، حسین (۱۳۸۷)، «نظارت قضایی بر تشخیص دادستان دیوان کیفری بین‌المللی»، **مجله حقوقی بین‌المللی**، سال بیست و پنجم، شماره ۳۹، صص ۲۶۳-۲۴۵.
- امامیان، معصومه، عزیزی، ستار (۱۳۹۷)، «چالش حقوقی اجرای قاعده عدم مصونیت سران دولتها نزد دیوان کیفری بین‌المللی: با تأکید بر پرونده عمرالبشیر»، **پژوهشنامه حقوق کیفری**، سال نهم، شماره ۲، صص ۸۲-۱۰۲.
- تختائی‌نژاد، سیروس، رجبی، اکبر، گل‌خندان، سمیرا (۱۴۰۱)، «نحوه تحقیق و تعقیب در دیوان کیفری بین‌المللی»، **جامعه‌شناسی سیاسی ایران**، سال پنجم، شماره ۱۰، صص ۹۴۸-۹۳۵.
- توحیدی، احمدرضا، بابایی، علی حسن، قیوم‌زاده، محمود (۱۳۹۹)، «مطالعه تطبیقی اختیار دادستان در دیوان کیفری بین‌المللی و نظام حقوقی ایران از منظر دادرسی منصفانه»، **دیدگاه‌های حقوق قضایی**، دوره بیست و پنجم، شماره ۹۲، صص ۱۰۵-۸۷.
- سلیمی، صادق (۱۴۰۰)، «مفهوم و مرجع احراز منافع عدالت در دیوان بین‌المللی کیفری در پرتو وضعیت افغانستان»، **پژوهشنامه حقوق کیفری**، سال دوازدهم، شماره ۱، صص ۹۸-۷۵.
- ذاکرحسین، محمدهادی (۱۴۰۱)، «اختیارات دادستان دیوان کیفری بین‌المللی در آغاز فرایند ارزیابی مقدماتی»، **مجله حقوقی دادگستری**، دوره هشتاد و ششم، شماره ۱۱۷، صص ۸۱-۵۹.
- صابر، محمود (۱۳۸۸)، «آیین تعقیب جنایات در دادرسی دیوان کیفری بین‌المللی»، **فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی**، دوره سی و نهم، شماره ۲، صص ۱۹۲-۱۶۹.
- صابر، محمود، صادقی، آزاده (۱۳۹۴)، «بررسی معیار شدت برای تعقیب جنایات در دیوان کیفری بین‌المللی؛ با نگاهی بر دیگر دادگاه‌های بین‌المللی»، **مطالعات حقوق تطبیقی**، دوره ششم، شماره ۲، صص ۶۵۰-۶۲۷.
- منصوری دهبید، عبدالرضا، رضانی، احمد، عطاشنه، منصور (۱۳۹۹)، «نظارت قضایی بر تعقیب و تحقیق در دیوان کیفری بین‌المللی»، **فصلنامه تحقیقات حقوقی آزاد**، دوره سیزدهم، شماره ۴۷، صص ۶۵-۴۳.
- Ambos, Kai (2018), "Introductory Note to Office of the Prosecutor: Policy Paper on Case Selection and Prioritisation (Int'l Crim. Ct.)", **American Society of International Law**, No. 57, pp: 31-45.
- Auli, S.H, Renata Christha (2023), "International Criminal Court, Here Are Its Definition and Jurisdictions", 06 Sep, Available at: <https://www.hukumonline.com/klin>.
- Benzing, Markus (2003), "The Complementarity Regime of the International Criminal Court: International Criminal Justice between State Sovereignty and the Fight against Impunity", **Max Planck Yearbook a/ United Nations Law**, Vol. 7, pp: 591-632.
- Bergsmo, Morten (2011), "Preliminary Observations on the Powers and Role of the Prosecutor of the International Criminal Court", In: **Current Problems of International Humanitarian Law**, IHL, 23rd Round Table, San Remo, 2-4 September 1998, 2000, pp. 29-36.
- Chaoui, Prisca (2022), "Impartiality in a Judicial Setting, Reflections of Fatou Bensouda, former ICC Prosecutor", 1 November, **UNtoday**, Available at: <https://untoday.org/impartiality-in-a-judicial-setting>.
- Clarke, Kamari Maxine & Koulen, Sarah-Jane (2014), "The Legal Politics of the Article 16 Decision: The International Criminal Court, the UN Security Council and Ontologies of a Contemporary Compromise", **African Journal of Legal Studies**, No. 7, pp: 297-319.
- Dukic, Drazan (2007), "Transitional Justice and the International Criminal Court in 'the Interests of Justice?'", **International Review of the Red Cross**, Vol. 89, No. 867, Pp: 691-718.
- Eboibi, Felix E. (2012), "Jurisdiction of The International Criminal Court: Analysis, Loopholes and Challenges", **NAUJILJ**, Vol. 3, pp: 28-46.
- Ford, Stuart (2017), "What Investigative Resources Does the International Criminal Court Need to Succeed? A Gravity-Based Approach", **Washington University Global Studies Law Review**, Vol. 16, No. 1, pp: 1-71.

Grey, Rosemary & Wharton, Sara (2018), “Lifting the Curtain: Opening a Preliminary Examination at the International Criminal Court”, **Journal of International Criminal Justice**, Vol. 16, No. 3, pp: 1-32.

Hayley, Evans & Shah, Paras (2020), “ICC Appeals Chamber Authorizes Investigation into Crimes in Afghanistan”, March 13, Available at: <https://www.lawfaremedia.org/article/icc-appeals-chamber-authorizes-investigation-crimes-afghanistan>.

Hunter, Emilie (2014), International Criminal Court and Positive Complementarity: The Impact of the ICC’s Admissibility Law and Practice on Domestic Jurisdictions, **Ph.D. Thesis, European University Institute**, Florence, Available at: <https://cadmus.eui.eu/bitstream>.

International Criminal Court (12 November 2013), “Policy Paper on Preliminary Examinations”, **The Office of the Prosecutor**, Available at: <http://www.legal-tools.org/doc/acb906>.

International Criminal Court (14 December 2020), “Report on Preliminary Examination Activities 2020”, **The Office of the Prosecutor**, Available at: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/2020-PE/2t-eng.pdf>

International Criminal Court (18 July 2023), “Situation in the Republic of the Philippines: ICC Appeals Chamber Confirms the Authorisation to Resume Investigations”, **The Office of the Prosecutor**, Available at: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-republic-philippines-icc-appeals-chamber-confirms-authorisation-resume>.

International Criminal Court (15 June 2021), “Policy on Situation Completion”, **The Office of the Prosecutor**, <https://www.icc-cpi.int/news/policy-situation-completion>.

International Criminal Court (15 September 2016), “Policy Paper on Case Selection and Prioritization”, **The Office of the Prosecutor**, Available at: <https://www.icc-cpi.int>.

International Criminal Court (23 April 2009), “Regulations of the Office of the Prosecutor”, **Official Journal Publication**, ICC-BD/05-01-09, ISBN No. 92-9227-232.

Kaul, Hans-Peter (2011), “The International Criminal Court: Trigger Mechanisms for ICC Jurisdiction”, **International Criminal Court**, At the International Conference “Max Planck Conference on Unity and Diversity of the Judiciary and Law in Iraq”, Arbil, Iraq, 26 November 2011.

Kleffner Jann K. (2008), **Complementarity in the Rome Statute and National Criminal Jurisdiction**, Oxford University Press

Klobucista, Claire & Ferragamo, Mariel (2023), “The Role of the International Criminal Court”, August 24, Available at: <https://www.cfr.org/background/role-international-criminal-court>.

Macomber, Elena (2023), “Broadening the Subject-Matter Jurisdiction of the International Criminal Court to Better Prosecute Twenty-First Century Harms”, **Minnesota Journal of International Law**, Available at: <https://minnjl.org/2023/01/25>,

Oriolo, Anna (2012), “Revisiting the Interaction Between the ICC and National Jurisdictions as a New Gateway to Strengthening the Effectiveness of International Criminal Justice”, **International Review of Penal Law**, Vol. 83, pp: 195-215.

Rastan, Rod & Badar, Mohamed (2021) “Article 11 Jurisdiction Ratione Temporis”, In: **Rome Statute of the International Criminal Court: Article-by-Article Commentary**, Beck Hart Nomos, Munich, Germany, pp. 785-804.

Rolf Lüder, Sascha (2002), “The legal Nature of the International Criminal Court and the Emergence of Supranational Elements in International Criminal Justice”, **RICR Mars IRRC March**, Vol. 84, No. 845, pp: 72-92.

SáCouto, Susana & Cleary, Katherine (2008), “The Gravity Threshold of the International Criminal Court”, **American Journal of International Law**, Vol. 23, No. 5, pp: 708-854.

Shaw QC, Malcolm N (2010), “In the Matter of the Jurisdiction of the International Criminal Court with Regard to the Declaration of the Palestinian Authority”, London WC2A 3EG, UK, 18 October, Available at: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/D3C77FA6-9DEE-45B1-ACC1/>.

Taggart, Scott Mc (2023), “The International Criminal Court: History and Role”, **Library of Parliament, Ottawa, Canada**, Available at: https://lop.parl.ca/sites/PublicWebsite/default/en_CA/ResearchPublications/200211E#ft.

Tchobo, Denakpon L. R. (2021), “The Interests of Justice and the Spirit of Article 53 of the Rome Statute of the International Criminal Court”, Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3984498

Wagner, Markus (2003), “The ICC and its Jurisdiction -Myths, Misperceptions and Realities”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, Vol. 7, pp: 409-512.

Wouters, Jan & Verhoeven, Sten & Demeyere, Bruno (2006), “The International Criminal Court’s Office of the Prosecutor: Navigating Between Independence and Accountability?”, **Institute for International Law**, No. 97, pp: 1-36.

The principles and rules of the preliminary investigation system in the proceedings of the International Criminal Court

Abstract

The most important goal of the International Criminal Court is to realize criminal justice and deal with the impunity of criminals who have committed serious international crimes. In this direction, the International Criminal Court has assigned the task of preliminary investigation to the prosecutor. The current research tries to extract and analyze the principles and rules of the preliminary investigation system from the provisions of the Rome Statute, the policy document, the procedure of the prosecutor's office and other sources. The question is, what principles and rules govern the preliminary investigation system in the proceedings of the International Criminal Court? The present research has reached these findings by descriptive-analytical method and using library resources: Before starting the preliminary investigation, the prosecutor must verify a reasonable basis for starting the investigation in the preliminary assessment. Accordingly, the first rule is to verify reasonable basis criteria (admissibility, jurisdiction, and interests of justice) to start preliminary investigations. One of the general rules of preliminary investigation is that if a reasonable basis is verified, the prosecutor must obtain permission from the preliminary branch to start the investigation and conducted and completed the investigation under the supervision of the preliminary branch. In all these steps, the prosecutor and the prosecutor's office carry out investigations based on the principles of independence, impartiality, objectivity, transparency and with full knowledge.

Keywords: International Criminal Court, prosecutor, preliminary branch, Principles of the Preliminary Investigation, Rules of the Preliminary Investigation.